

До спеціалізованої вченої ради
Д 26.007.05 у Національній академії
внутрішніх справ, 03055, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

В І Д Г У К

**офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента, професора
кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної
діяльності Міжрегіональної академії управління персоналом
Давиденка Валерія Степановича
на дисертацію Хомича Дмитра Олеговича на тему «Використання
спеціальних знань під час розслідування крадіжок природного газу
шляхом втручання в роботу приладів обліку», подану на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 –
кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-
розшукова діяльність**

Актуальність обраної теми. Актуальність обраного дисертантом
напрямку наукового дослідження зумовлена низкою теоретичних і практичних
факторів.

Сучасні євроінтеграційні процеси, розбудова правової демократичної
держави за світовими стандартами, передбачають якісні зміни з питань
науково-теоретичного та правового забезпечення правоохоронної діяльності в
Україні.

Сьогодні, як ніколи, постала нагальна проблема оптимізації практичного
застосування напрацьованого науково-теоретичного потенціалу досліджень
українських вчених-криміналістів з питань боротьби із злочинністю.

Не менш важливого значення ця проблема набуває і з питань
оптимального використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок
природного газу шляхом втручання в роботу приладів обліку.

Вирішення окреслених завдань повинно базуватись на правових науково
обґрунтованих дослідженнях з подальшим їх впровадженням у практичну
діяльність правоохоронних органів.

Протягом тривалої історії криміналістика накопичила чималий масив
знань з методики розслідування злочинів. Наукові висновки та рекомендації,

висвітлені в численних роботах, мають принципове значення для вдосконалення діяльності в цій галузі. Проте науково-методичне забезпечення діяльності правоохоронних органів в Україні недостатньою мірою відповідає зростаючим потребам. Без відповідного наукового дослідження залишається низка важливих питань.

Отже за період розвитку вітчизняної криміналістики, наукові доробки з питань розслідування злочинів базувались насамперед на досягненнях науково-технічного прогресу. Проте цей процес неспинний, відповідно відбуваються й якісні зміни у механізмі кримінальних правопорушень, саме тому наукові дослідження та їх впровадження в роботу слідчих підрозділів, повинні бути в авангарді цього складного процесу.

В Україні тривалий час залишались недостатньо повно дослідженими криміналістичні засоби та методи протидії зазначеній категорії злочинів й зокрема недослідженими залишались напрями використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок природного газу шляхом втручання в роботу приладів обліку з урахуванням потреб криміналістичної, насамперед судово-експертної практики щодо встановлення події злочину, винуватості окремих осіб та інших обставин, що підлягають доказуванню.

А отже, дисертація Хомича Д.О. є надзвичайно своєчасною, актуальною, та такою, що неабияк відповідає сучасним викликам з питань розслідування крадіжок природного газу шляхом втручання в роботу приладів обліку.

Автор цілком слушно зазначає, що цієї категорії правопорушення є непоодинокими і досить часто виявляються газопостачальними підприємствами під час перевірок, за результатами яких дії окремих споживачів (втручання в роботу приладів обліку газу) містили ознаки кримінальних правопорушень, переважно крадіжок. Водночас реагування правоохоронних органів за фактами крадіжок природного газу зазначеним шляхом залишається вкрай низьким. Причинами того є обмеженість засобів кримінально-правової охорони, а також відсутність належної методики розслідування правопорушень цієї категорії, основу якого становить встановлення даних про постачання та облік природного газу, роботу й

технічні характеристики приладів обліку, за допомогою спеціальних знань, насамперед у галузі інженерії та криміналістики.

Актуальність обраного напрямку дослідження зумовлена також і тим, що як самостійна науково-практична проблема, питання відповідно до теми дисертації раніше докладно на монографічному рівні не вивчались.

Тема дослідження узгоджується з науковими програмами, планами, темами. Також тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки від 30 березня 2017 р. (протокол № 4) та уточнено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 2 червня 2020 р. (протокол № 12).

Метою дисертаційного дослідження є розроблення теоретичних положень та науково обґрунтованих рекомендацій щодо використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок природного газу шляхом втручання в роботу приладів обліку.

Отже обрана тема дисертаційного дослідження є актуальною і своєчасною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертації Д.О. Хомича, забезпечено застосуванням раціональної сукупності сучасних методів і прийомів наукового пізнання, вдалою і аргументованою логікою викладення матеріалу, широтою й різноманітністю опрацьованої здобувачем джерельної бази. Для досягнення завдань дослідження автором було застосовано низку методів і прийомів наукового пізнання. Зокрема застосовані загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: діалектичний, методи логіки, історико-правовий, порівняльно-правовий, структурно-функціональний, статистичний тощо.

Достовірність отриманих у дослідженні результатів підтверджується в тому числі достатньою емпіричною базою, яку становлять узагальнені матеріали вивчення 84 кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, пов'язані з різними способами незаконного впливу на газову мережу та прилади обліку газу (ч. 3 ст. 185 КК України; ст. 188¹ КК України) за період 2017 – вересень 2020 рр.; 93 висновки експертів з трасологічної

експертизи; зведені дані опитування 120 слідчих і 128 судових експертів з Київської, Вінницької, Волинської, Запорізької, Львівської, Рівненської, Сумської, Харківської, Чернівецької областей; результати експертизи 1350 лічильників газу, проведених Регіональною газовою компанією «Волиньгаз», з яких 554 лічильники мали сліди втручання (за період 2015 – вересень 2020 рр.); інші технічні документи та результати діяльності газопостачальних підприємств; дані офіційної статистики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням теоретичних і практичних проблем використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок природного газу шляхом втручання в роботу приладів обліку. За результатами дослідження сформульовано низку нових наукових положень, висновків і рекомендацій.

До основних елементів наукової новизни потрібно віднести наступні:

- визначено і конкретизовано специфіку використання спеціальних знань під час розслідування зазначеної категорії злочинів;
- розкрито значення спеціальних знань у сфері постачання та обліку природного газу;
- визначено і розкрито елементи методики криміналістичного дослідження лічильників газу.

Удосконалено особливості використання спеціальних технічних знань у галузі обліку та споживання природного газу, положення криміналістичної методики розслідування зазначеного виду розкрадань, рекомендації щодо залучення спеціаліста для надання консультативної і технічної допомоги при підготовці та проведенні окремих слідчих (розшукових) дій.

Дістало подальший розвиток:

- наукові положення судової трасологічної експертизи приладів обліку природного газу у кримінальному провадженні з конкретизацією предмета, об'єктів та переліку запитань експертові;
- наукові підходи щодо можливостей використання відомчих документів і результатів контрольної-наглядової діяльності у кримінальному провадженні;

– криміналістичні рекомендації щодо порядку проведення огляду складних технічних об'єктів із залученням спеціалістів.

Наукове та практичне значення представленої дисертації полягає в тому, що сформульовані та обґрунтовані в дисертації положення впроваджені й можуть бути використані в:

науково-дослідній сфері – при подальшому дослідженні проблем, пов'язаних із використанням спеціальних знань при розслідуванні крадіжок природного газу шляхом втручання в роботу приладів обліку (акт Національної академії внутрішніх справ від 13 березня 2020 р.);

практичній діяльності – для забезпечення проведення експертних досліджень лічильників природного газу (акт Тернопільського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України від 24 квітня 2020 р.); довідка ДП «Волиньстандартметрологія» від 30 червня 2020 р. № 290/5-3; довідка ПАТ «Волиньгаз» від 12 вересня 2020 р.); під час удосконалення методичних рекомендацій з основ виявлення та розслідування крадіжок природного газу шляхом втручання в роботу приладу обліку (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 18 червня 2020 р.);

освітньому процесі – під час підготовки лекцій, навчальних програм, тестових завдань, а також викладанні дисциплін «Криміналістика», «Судова трасологічна експертиза», «Участь спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій» (акт впровадження в освітній процес Національної академії внутрішніх справ від 03 вересня 2020 р.).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертаційному дослідженні, відображено у 12 наукових публікаціях, серед яких п'ять статей – у наукових фахових виданнях України, одна – в іноземному виданні, п'ять тез наукових повідомлень на міжнародних, всеукраїнських конференціях і засіданнях круглих столів, а також методичні рекомендації.

Структура роботи логічна та послідовна і складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (212 найменувань на 19 сторінках) та чотирьох додатків (на 16 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 195 сторінок, з яких основний текст дисертації – 160 сторінок.

У вступі обгрунтовано актуальність обраної теми дослідження, ступінь наукової розробленості проблеми; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами, окреслено мету, завдання дослідження, його об'єкт, предмет і використані методи; висвітлено наукову новизну отриманих результатів, їх теоретичне та практичне значення в науково-дослідній сфері, практичній діяльності й освітньому процесі; наведено дані про особистий внесок здобувача, апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі дисертації «Загальна характеристика та можливості використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок природного газу шляхом втручання в роботу приладів обліку» проаналізовано стан наукового розроблення окреслених проблем, поняття та зміст спеціальних знань у сфері постачання та обліку природного газу.

Як зазначає дисертант, суб'єктами (носіями) спеціальних знань є фахівці (інженерно-технічні працівники, спеціалісти-криміналісти, експерти з метрології, представники органів державного нагляду і контролю), які відповідно до своєї професійної діяльності, навичок, досвіду обізнані про організацію і порядок діяльності щодо постачання та обліку природного газу, будову й функціональні характеристики деталей і вузлів лічильника газу, відповідних контрольних пристроїв.

Також автор досить слушно висвітлив значення спеціальних знань для визначення предмета злочинного посягання, встановлення способу вчинення злочину, слідової картини та інших обставин крадіжок природного газу.

На думку автора, використання спеціальних знань у сфері постачання і обліку природного газу під час розслідування – це діяльність щодо залучення консультативної та практичної допомоги спеціаліста, проведення експертиз з

метою встановлення обставин таємного викрадення природного газу шляхом втручання в роботу приладів обліку, а також опрацювання й аналіз матеріалів технічних досліджень і використання їх результатів для вирішення завдань розслідування.

Спеціальні знання у сфері постачання та обліку природного газу можуть бути використані й під час розслідування інших злочинів, пов'язаних з втручанням у роботу приладів обліку, як орієнтир або прикладні рекомендації, залежно від слідчих ситуацій.

У **другому розділі** «Форми використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок природного газу шляхом втручання в роботу приладів обліку» дисертантом досить докладно висвітлено консультативну допомогу спеціаліста, її зміст і значення для розслідування крадіжок природного газу.

Також автором проаналізовано криміналістичне значення відомчої експертизи лічильників газу, порядок призначення і проведення відомчої (за наказом газопостачальної організації) експертизи лічильників газу з метою отримання даних щодо відповідності засобу вимірювальної техніки (пломб) параметрам, визначеним їх виробниками, умовам монтажу та експлуатації, їх цілісності чи відповідності метрологічним характеристикам, а також пересвідчення у відсутності інших ознак впливу на засіб вимірювальної техніки.

Не менш докладно і цікаво дисертантом висвітлено участь спеціаліста в огляді лічильників природного газу під час розслідування таких крадіжок, розкрито особливості роботи спеціаліста на прикладі огляду окремих типів лічильників (зокрема «Метрікс», «Галус», «Візар», «Інтергаз», «Октава», «Самгаз»), що орієнтований на виявлення характеру і локалізації пошкоджень, ознак зміни конструкції, невідповідності пломб та інших змін у приладі обліку.

Дослідник цілком слушно зазначає, що інформація стосовно опломбування приладів обліку, використання пломбувальних пристроїв, можливості виявлення втручань мають значення для встановлення обставин правопорушення та під час проведення експертизи.

У третьому розділі «Судова трасологічна експертиза приладів обліку природного газу» висвітлено засади судової трасологічної експертизи, зазначено вимоги до постанови про призначення експертизи, порядок опису об'єктів, які направляються для проведення експертизи, вказано про дозвіл на пошкодження або знищення об'єкта (якщо це потрібно), порядок та вимоги до пакування об'єктів, права, обов'язки та відповідальність експерта, вимоги до висновку експерта.

Заслужовує на увагу й думка дисертанта, що завдання трасологічної експертизи полягає у встановленні (діагностиці) стану приладу обліку газу, визначенні способу, механізму слідоутворення на приладі обліку газу, а також встановленні фактів, які належать до просторових, функціональних, структурних, динамічних та деяких інших характеристик процесу слідоутворення, особливостей слідоутворювальних об'єктів.

Слушними і цікавими є й думки автора щодо експертизи приладів обліку шляхом дослідження пломб та слідів, які відображаються при несанкціонованому втручанні в роботу облікового механізму лічильників газу. Зокрема визначено ідентифікаційні й діагностичні завдання експертизи пломб та слідів, що відображаються під час несанкціонованого втручання в роботу облікового механізму лічильників газу. Запропоновано орієнтовний перелік запитань для проведення експертизи.

Також дослідник приділив достатню увагу питанням методики криміналістичного дослідження лічильників газу, зокрема визначено особливості здійснення візуального огляду щодо цілісності конструкції та наявності запірних пристроїв (пломб), а саме: цілісність корпусу, відсутність тріщин та слідів змін конструкції; цілісність полімерної кришки, що закриває лічильний механізм; цілісність оглядового скла та видимих частин облікових коліс; наявність чи відсутність усіх запірних пристроїв (пломб), відповідно до типу лічильника; наявність сторонніх предметів, речовин, які свідчать про можливе втручання; наявність приховування видимих слідів пошкодження (лічильник та пломби покриті лакофарбовим покриттям).

Як зазначає автор, основні сліди пошкоджень виявляються біля встановлення металевої пломби, вони виражені у вигляді хаотично розміщених трас (подряпини), які направлені в напрямку магнітної муфти або шестерень облікового механізму.

У висновках дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає в розробленні теоретичних положень і практичних рекомендацій стосовно використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок природного газу шляхом втручання в роботу приладів обліку.

Автореферат дисертації цілком відображає зміст основних положень дослідження. Загалом, здобувачем були повністю дотримані вимоги, що ставляться до даного виду наукових робіт.

Таким чином, дисертаційне дослідження Д.О. Хомича виконано на належному науковому рівні, містить низку важливих теоретичних і практичних положень і висновків, що підтверджені статистичними, емпіричними та іншими даними.

Наведене дає підстави для загальної позитивної оцінки роботи.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Незважаючи на системність та повноту проведеного дисертаційного дослідження, обґрунтованість авторських висновків та пропозицій, в роботі можна виокремити деякі положення, які не сприймаються однозначно, є дискусійними та потребують уточнення, зокрема:

1. У додатках варто було розмістити декілька висновків (актів) відомчої експертизи, що сприяло б формуванню комплексного уявлення про її зміст і криміналістичне значення, яке розкрито у підрозділі 2.2.

2. У вивченні особи правопорушника дисертант подекуди надає перевагу кримінологічному підходу перед криміналістичним, хоча у даному випадку такої потреби немає.

3. У авторефераті не знайшли належного відображення дані про особу правопорушника, проте у дисертації це питання розкрито (с. 59–63).

Проте вищенаведені зауваження можуть бути пояснені під час захисту, до певної міри носять характер побажань й суттєво не впливають на позитивне враження від рецензованої наукової праці.

ВИСНОВОК:

1. Представлена на рецензію дисертація «Використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок природного газу шляхом втручання в роботу приладів обліку» є самостійним і завершеним монографічним науковим дослідженням, в якому отримані науково-обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання, яке має суттєве значення у сфері розслідування злочинів, є важливим для науки кримінального процесу та криміналістики.

2. Дисертаційне дослідження Хомича Дмитра Олеговича «Використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок природного газу шляхом втручання в роботу приладів обліку» цілком відповідає паспорту спеціальності 12.00.09 та встановленим вимогам до кандидатських дисертацій, передбачених пунктами 9, 11–14 Постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 «Про затвердження порядку присудження наукових ступенів».

3. Хомич Дмитро Олегович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

професор кафедри управління
безпекою, правоохоронної
та антикорупційної діяльності
Міжрегіональної академії управління персоналом,
кандидат юридичних наук, доцент

(Handwritten signature)
В. С. Давиденко

Приватне акціонерне товариство
Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна
Академія управління персоналом»
Власноручний підпис: *(Handwritten signature)*
СТВЕРДЖУЮ
Відділ управління персоналом
« ___ » _____ 20__ р.
Підпис: *(Handwritten signature)*